

GELENEK, KANUNLAR VE KADINLARIN SİYASAL YAŞAMA KATILIMI

Prof. Dr. Soukaina BOURAOUI*

Kadınların Tunus'taki rolü, gelişimi ve ülkenin günlük yaşamına katılımları, modern Tunus'un mücadelesi çerçevesinde olduğu kadar Magrib ülkelerinin: kalıcı insan gelişimi olarak ifade edilen takasların dinamiği ve jeopolitik meydan okumalara cevap veren bölgesel yapılanmadaki rolü kapsamında da değerlendirilmelidir.

Barselona Konferansı, G.A.T.T. antlaşmaları, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi bazı olayların kutlanması ve hatta Pekin Dünya Kadın Konferansı; Tunus'un: birçok ülke gibi: kadınlara siyasal yaşama tamamen ve sorumlu bir şekilde katılma hakkı tanıdığını ortaya koymaktadır.

Pekin Konferansı'nın en önemli kazanımlarından biri, çatışmaların düzenlenmesindeki, yani savaş ve barış hakkı konusunda kadınların rollerinin onayıdır.

Buna karşılık, Konferans'ta gösterilen kara noktalardan biri kadınların siyasal katılımını içermiştir ve bu buluşmada yankı uyandıran konuların birbirine uygunluğunun belirtilmesini sağlamıştır. Aslında, Birleşmiş Milletler Konferansı'nın üye devletler ile ilgili tutanağı siyasetin "güç" simgesinin erkeklere özgü bir konu olarak kaldığını belirtiyor: Dünya seçmenlerinin %50'si -yani kadınlar- parlamento koltuklarının %10'una ve bakanlık koltuklarının %6'sına sahipler. Sadece, İskandinav ülkeleri ve özellikle Norveç, cinsiyetler arasında politik anlamda şans eşitliğini gerçekleştiriyorlar.

Bu sayılar: gelenek, kanun ve dinin kadınları politik yaşamındaki rolü sorusunu daha iyi aydınlatır.

Üç olgu: gelenek, kanunlar ve din arasındaki ilişkiler bir yandan ve kadınların siyasal yaşamı diğer yandan; dünya ülkeleri için -İskandinav ülkeleri

---

* Tunus Üniversitesi Kadın Araştırmaları Bilgi ve Dokümantasyon Merkezi Müdürü.

hariç- aynı denklikte ele alınır ve belli bir din ya da belli geleneklere bağlı değildir.

Kadınların durumunun: dinin modern dünyaya uyum gösterebildiği, eğitimin "öldüren harf ile değil canlanan fikir" ile uygulandığı ve özellikle: çoğu zaman dinin esasını tam tanımamaktan kaynaklanan baskın bir yorumla -ki tek resmi yorumdur- yapılmadığı yerlerde geliştiği varsayımı öne sürülebilir.

Bu "yenilikçi" yorum çerçevesinde Tunus örneği, kamu alanında tamamen eşitlikçi kanunların kabulüne rağmen bu ülkede sonuçlar geçikse de; iyi bir başarı olarak görülebilir.

Bu alanda, birçok ülkede olduğu gibi, yasa ile yaşam arasındaki aykırılığı büyük oranda açıklayan, ev içindeki görev dağılımında egemen olan düşünce tarzlarıdır. Bu aykırılığı değerlendirmek için, yasa kurallarını ve buna karşın sosyo-ekonomik, kültürel alanlarda var olan eylemsel durumu karşılaştırmak gerekir.

Doğal olarak, bu da yeterli değildir, çünkü siyaset öğretisi çocukluğun ilk çağlarında -yani özel yaşamda- edinilen demokrasi öğretilerine derinden bağlıdır. Çocuklar büyüdüğünde genellikle, anne-babalarının ya da çocukken çevrelerinde olan yetişkinlerin davranışlarını tekrarlarlar. Oysa bizim bulunduğumuz coğrafyada ülkelerin birçoğunda uygulamada bu ilk eğitimden sorumlu olan kadınlardır. Bu demektir ki, değişimi sağlamak uygulamaları değiştirecek olan kişilere yani bize düşmektedir.

A - Sosyo-ekonomik Alan ve Kültürel Haklar:

Dar anlamıyla siyasal hakları içeren yasa oluşumunu açıklamadan önce, kadınların sosyo-ekonomik ve özellikle kültürel haklarının önemini hatırlanması gereklidir. Ancak bu haklardan yola çıkarak gelenek yeniden oluşabilir ve sosyal dayanışmalar ataerkil ailenin hiyerarşik bağlarının yerini alabilir.

Sosyo-ekonomik alanla ilgili haklar öncelikle 5. fıkroda belirtilen ayrımcılık karşıtı ilkeye dayanan çalışma hakkını, sonra da ücretliler arasındaki cinsiyet ayırımı yapılmaksızın ücretlendirmenin kanuna uygunluğu ilkesine dayanan kamusal rol durumunu kapsamaktadır.

Kamusal olan gözönüne alındığında kadınlar, memurların %40'ını temsil etmektedirler. Onlar kadroların %29'unu, karar mekanizmalarının %4,5'ini oluşturmaktadırlar.

Birleşmiş Milletler'in 1967'de imzaladığı sosyo-ekonomik haklara ait antlaşmaların Tunus tarafından onay: OIT'nin çok sayıdaki sözleşmeleri onaylaması ile tamamlanmıştır. Bu sözleşmelerde sadece anneliğin korunma-

sına bağlı olanlar hariç tutulmuştur. Bu, Tunus'un doğumu azaltmaya yönelik politikası açısından mantıklı olabilir. Ama siyasal açıdan sorumlu üreme durumundaki kadının özel korunmasına tamamen zıttır.

Kültürel Haklar:

Sorumlu vatandaşlığa sıkıca bağlı olarak sıralanmış bir başka haklar serisi de kültürel haklardır. Bu madde, gerçek kültürün ayrılmazı olan "diğer"e açılma zorunluluğuna gönderme yapar. Bu gerçek kültür ise her kendine özgü kültürün yayılımı olduğu kadar tüm diğer kültürlerin de tanınmasıdır. çünkü tüm kültürler insanlığın ortak mirasını oluşturmaktadır.

Tunus eğitim sistemi bu ilkeler ile uyumlu olarak düzenlenmiştir. 24 Temmuz 1991 tarihli Öğrenim Reformu'na ait kanun 15 yaşına kadarki gençlerin zorunlu eğitimini karara bağlamış ve eşitlikçi değerlerin daha iyi bütünleşmesi şansını garantilemesi gereken kültürel bilgilenmenin gerekliliğini vurgulamıştır. Okuz-yazar olmayan kadın nüfusunun yüzdesi 1989'da %48.3 iken, 1994'de %42.3 olmuştur. Eğitim alanındaki üst düzey idari görevler daha çok kadınlaşmaktadır. Kültürel işlerle ilgili birim gitgide kadınlardan oluşmaktadır.

Bu "diğer"e açılış, iletişim araçları tarafından benimsetilmekte ve yayılmaktadır. İşitsel (radyo) ve görsel (tv) dışında -ki bu dışarıda kadınların başka rolleri vardır- neler olup bittiği yönünde bilgilendirmede üzerlerine düşeni fazlasıyla yapmaktadır. Bu durumda, incelediğimiz ülkelerdeki kadınların medyadaki ve yazılı-sözlü basının hukuki düzenlemesi içindeki yeri, araştıracağımız kadınların siyasal katılımının ilerlemesi için, siyasal haklarına yönelik özel kanunların incelenmesi kadar önemli faktörlerdir.

B - Siyasal Haklar:

Kadınlar siyasal yaşama pek çok yolla, özellikle de, ulusal ve uluslararası fikir yaşamı yoluyla katılmaktadır. Ama, açıkça belli olan, kadınların ancak seçimlere kişisel olarak ve doğrudan katıldıkları zaman kendilerini destekleyecek en üst karar noktalarında temsil edilebileceği ve ancak o zaman kendi siyasal haklarını kullandığıdır.

Oy Hakkı:

Kuveyt ve Bahreyn dışında hemen hemen tüm ülkelerin tanıdığı bir haktır. Oy hakkı Tunus Anayasa'sında ve seçim kanununda belirtilmiştir. Ama bu, kadınların onu etkin şekilde kullanmalarını tam olarak güvence altına almamaktadır. Bu nedenledir ki, ilk zamanlar kota sistemine ya da tam eşitlik kuralına başvurmak olumlu ayrımcılık sayılabilir. Her ne olursa olsun

kadınların Tunus'taki en kadınlaşmış parti olan iktidar partisinin listesinde yer alması özel bir siyasal irade uygulaması sayesinde olmuştur.

Bu durum göstermektedir ki stratejiler gereklidir ve siyasal güce katılmak rastlantısal olamaz. Tunus örneği incelendiğinde, ülkenin bağımsızlık mücadelesine etkin ve önde bir konumda katılan kadınların, bağımsızlık sonrasında belki de belli bir siyasal gönüllülük dışında siyasal yaşama katılmayacak oldukları görülür.

Cezayir örneği düşünmeye değerdir.

Avrupa kadınlarının bilinç seviyelerine rağmen kamu hayatından çıkarılmaları şu sorunun sorulmasına izin vermektedir: Geleneksel yorumlara bağlı zorluklara bir kere yenildiğinde kadının siyaset dünyasındaki varlığı nasıl sağlanır?

Bugün Avrupa'daki en gelişmiş iki teknik: kota ve tam eşitlikçi temsil-dir. Dünya adına kadın temsilindeki sayısal açığa bakıldığında düşündürücü olduğunu görmek kaçınılmazdır. Çünkü kadınların siyasal yaşama eşit ya da daha eşit katılımı "neden gelenek, örf-adet, din?" şeklinde değil de "nasıl?" olarak ele alınmalıdır. Aslında tüm devletlerimiz, Pekin Platformu ve başarılı modellerin, örneğin İskandinav ülkelerinin modelleri yayılımı ile bu noktada anlaşmaktadırlar. Yine belki daha büyük bir sorumluluk almanın göstergeleri kadınların ellerindeki ekonomik ve ticari özel kurumların sayısındaki artışta görülebilir. Aynı şekilde; idari hiyerarşinin tepe noktasındaki sorumluluk gerektiren görevlerdeki kadınların giderek artan sayısı da dar anlamıyla siyasal hayata o müjdelenmiş geçişin eşiğinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.